

Mustafa Durmuş, **Dil Öğretiminde Öğretici Yeterlikleri ve Pedagojik Muhakeme Becerisi**. Grafiker Yayınları, Ankara, 2019, 187 sayfa. ISBN: 978-605-2233-59-7

Umut BAŞAR*

Yabancılara Türkçe Öğretimi, akademik bir disiplin olarak yeni olmakla birlikte, Türkiye’de formel yöntemlerle ve sistematik bir şekilde Türkçenin yabancılara öğretimi çalışmalarını, 1950’lere kadar götürmek mümkündür. Ancak özellikle son yirmi yılda, Türkçe öğrenen yabancıların sayısında belirgin artış gözlemlendiği ve bu uğraşın ciddi şekilde kurumsallaştığı ortadadır. Kurumsallaşma aşlında talepteki artışın doğal bir sonucudur. Türkçe öğretimi bir pazar olarak düşünülürse bu pazara, gerek

Türkiye dışında gerekse de Türkiye’de pek çok kamu kuruluşunun yanı sıra özel sektör girişimcileri de ilgi göstermektedir. Bir yandan Türkiye’nin bölgesel ve küresel ölçekte sağladığı kazanımlarla dikkat çekmesi diğer yandan küreleşmenin bütün hızıyla devam ettiği yeni dünya düzeninde yabancı dil bilmenin bir tercihten ziyade zorunluluk hâlini alması, Türkçeyi yabancılar için cazip kılmaktadır. Bunun bir getirisi olarak Amerika’dan Çin’e kadar geniş bir coğrafyada birçok birey, Türkçe öğrenmenin yollarını aramaktadır.

Akademik açıdan gelişmekte olduğuna işaret edilen Yabancılara Türkçe Öğretimi alanının kuramsal ve uygulama boyutlarına dair henüz gerekli ilerlemenin kaydedildiğini söylemek güçtür. İki dilli Türklere, Türk soylulara, yabancılara ikinci ya da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinin, hâlâ çözüme kavuşturulmayı bekleyen problematikleri ve incelenmeyi bekleyen konuları bulunmaktadır. Bu noktada Yabancılara Türkçe Öğretiminde öğretici yeterliliğinin de araştırmacılar tarafından nispeten üzerinde az durulan konulardan biri olduğu söylenebilir. Ancak hâlihazırda sahada/uygulamada yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarını sosyal bilimlerin farklı alanından mezun öğreticilerin yürütüyor oluşu, bu konunun ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı” öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mustafa Durmuş tarafından kaleme alınan *Dil Öğretiminde Öğretici Yeterlikleri ve Pedagojik Muhakeme Becerisi* başlıklı kitap, genelde yabancı dil öğretimi özelde ise Yabancılara Türkçe Öğretiminde öğretici

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / TÜRKİYE. E-posta: umut.basar@asbu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5571-7103.

yeterliklerine dair kuramsal bir bakış açısı sunması bakımından dikkat çekici bir çalışmadır.

Durmuş, lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde 1999 yılında tamamlamıştır. Akabinde 2000 ile 2005 yılları arasında, Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde (TÖMER) okutmanlık yapmıştır. 2002 yılında, aynı üniversiteden yüksek lisans ve 2007 yılında ise Hacettepe Üniversitesinden doktora derecesi almıştır. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Eğitim Müdürlüğü, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi TÖMER Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi TÖMER Müdürlüğü gibi yabancılara Türkçe öğretiminin gerçekleştirildiği birimlerde idarecilik yaptığı gibi bu alanda lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde dersler vermiştir. Yabancılara Türkçe öğretimine, yabancı dil öğretimi çerçevesinden bakan Durmuş, teorik ve uygulamalı konularda birçok bilimsel yayını da literatüre kazandırmıştır.

Dil Öğretiminde Öğretici Yeterlilikleri ve Pedagojik Muhakeme Becerisi başlığını taşıyan son kitabıyla Durmuş, öğretici yeterlikleri bahsinde İngilizcenin yabancı dil olarak öğretiminden yola çıkılarak ortaya konulan kuramsal bilgiyi, Türkçe okurlar için ulaşılabılır kıldığı gibi disiplinler arası bir yaklaşımla Türkçeden ve Türkçe öğretim sürecinden verilen örneklerle “öğretici yeterlikleri” alt başlığıyla yabancılara Türkçe öğretimini birbirine yaklaştırmıştır. Bunu yaparken de konuyu yeri geldikçe *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni*’yle (CEFR) bağdaştırmaya gayret etmiştir. Bunun yanı sıra Durmuş’un çalışması büyük oranda yabancı dildeki yayınlara dayanmaktadır fakat konuya dair az sayıdaki Türkçe çalışmaları da (bk. Mete ve Gürsoy, 2013; Çalışkan, 2016) gözden kaçırmamıştır. Bu yönüyle çalışma, genelden (yabancı dil öğretimi) özele (Yabancılara Türkçe Öğretimi) doğru bir çizgide, öğretici yeterliklerini irdeleyen Türkçedeki az sayıdaki akademik kitaptan biridir.

İlk olarak kitabın ön sözünde araştırmacı amacını, “Öğretici eğitimlerinde, dil öğretiminin ve öğreniminin doğası, bu alanlarda üretilen bilgilerin kapsamı ve problematik yönleri üzerinde durarak alanda kuramsal bilgi üretenleri ve uygulayıcıları bu konular üzerinde düşündürmek yaptıkları/yapacakları iş ilgili farkındalıklarını geliştirmek” (s. 5) şeklinde açıklamıştır. Bilindiği üzere Yabancılara Türkçe Öğretmenliği lisans bölümü henüz bulunmadığından bu alandaki öğretmen gereksinimi genellikle 50 ila 100 saat arasında değişen “Yabancılara Türkçe Öğretimi Sertifika Programları” yoluyla karşılanmaktadır. Belirtilen sertifika programlarının niteliği ve etkinliği zaman zaman araştırmacılar arasında tartışma konusu (bk. Çetin, 2020) olmaktadır. Ayrıca sınırlı sayıdaki lisansüstü bölümler de dolaylı olarak yabancılara Türkçe öğreticisi yetiştirebilmektedir. Dolayısıyla araştırmacı, bu çalışmasıyla aynı zamanda alan uzmanı öğretici yetiştirme gereksinimine akademik düzeyde cevap verme çabasıdadır.

Kitabın Giriş bölümünde ise yabancı dil öğretiminde özelden ise yabancılara Türkçe öğretiminde öğreticilerin sahip olması gereken yeterliliklerin tam, kesin ve herkes için standart bir listesini oluşturmanın güçlüğüne dikkat çekmekte, ardından öğretici yeterliklerin alt başlıklarında büyük ölçüde uzlaşılabilecek bir listesinin ortaya koyulabileceğinden bahsetmektedir (s. 13). C. Richards (2011) tarafından sunulan yabancı dil öğretici yeterliklerine bazı katkılar yapan Durmuş, kitapta ve aşağıda 19 konu başlığı hâlinde verilen hususları açıklamıştır:

- Hedef Dilde Yeterlilik
- Alan Bilgisinde Yeterlilik
- Öğretmen Yetiştirme Programlarında Aktarılan Bilgilerde Yeterlilik

- Genel İletişimsel Yeterlilik
- Asgari Düzeyde Bir Araç Dil Bilme
- Tipolojik Olarak Diller ve Dil Öğretimi
- Kültürel İçeriklerin Belirlenmesi ve Sunumu
- Öğreticinin Kimliği ve Bağlamsal Bilgiye Sahip Olma
- Öğrenici Odaklı Öğretim
- Dil Öğretiminde Teknoloji Uygulamalarından Etkin Yararlanabilme
- Meslekte Uzmanlaşabilme
- Uygulamalardan Kuramsal Bilgi Üretebilme
- Öğretim Topluluğunun Etkin Bir Üyesi Olabilme
- Pedagojik Muhakeme Becerisi ve Karar Verme
- Öğrenici Yanlılıkları ve Öğretici Tutumu
- Bilgi Aktarmada, Etkinlik Tasarlama ve Uygulamada Görevleri Zorluk

Derecelerine Göre Aşamalandırabilme

- İdeal Yaklaşım veya Yöntem
- Dilbilgisinin Dil Öğretimindeki Yeri ve Sunumu
- Dil Öğretimi Sürecinde Ortaya Çıkan Diller

Yukarıda sıralanan madde başlıkları, kitap içerisinde müstakil birer bölüm olacak şekilde tasarlanmıştır. Bölüm başlıklarında ise örtük bir şablon olduğu iddia edilebilir. Araştırmacı ilk önce konuya dair birincil kaynaklardan kuramsal bilgiler aktarmakta, akabinde konuyu somutlaştırmak adına Türkçe öğreticisi için örnekler/açıklamalar vermektedir. Böylelikle Türkçe öğreticisine yönelik yeterlilik maddeleri kuramsal bir temele oturmaktadır. Öğretici yeterlikleri işlenirken araştırmacının temel bir belirleyici olarak *yurt içi* ve *yurt dışı* ayrımına gidiyor oluşu da göze çarpmaktadır. Gerçekten de Türkçenin nerede, hangi hedef kitleye, ne amaçla öğretildiği öğretici yeterliklerini doğrudan etkileyen bir değişkendir. Bunun bilincinde olan araştırmacı, örneğin “Araç Dil” başlığında Türkiye dışında Türkçe öğretiminde bulunulan ülkeye, öğrenici profiline, öğreticinin bildiği dillere göre değişen şartlarda, derslerde araç dile ihtiyaç duyulabildiğine işaret etmektedir (s. 37). Gene bu doğrultuda kitabın bir başka yerinde ise Türkiye dışında Türkçe öğretim faaliyetleri yürüten kurumların ülkeye ve hatta ülke içindeki bölge dinamiklerine göre değişkenlik arz edebilecek bağlamsal nitelikler konusunda öğreticilerini hazırlaması gerektiğini (s. 78) vurgulamaktadır.

Kitaba ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer husus, Türkçe açısından öğretici yeterlikleri tartışılan bazı başlıklara, yabancılara Türkçe öğretimi literatüründe ilk defa değinilmesidir. Örneğin “Tipolojik Olarak Diller ve Dil Öğretimi” başlığında araştırmacı yine disiplinlerarası bir yaklaşımla dil bilim/dil bilgisi ile dil öğretiminin kesişim kümesinden Türkçeye bakmaya çalışmaktadır. Türk dillerinin tipolojik özellikleri Johanson (2007) tarafından daha önce ayrıntılı biçimde maddeler hâlinde sıralanmıştır. Bunun yanı sıra örneğin Araplar (bk. Subaşı, 2010) Farslar (bk. Başar, 2019), Moğollar (bk. Albayrak, 2010) ya da Türk soylular (bk. Duman, 2013) gibi ana/birinci dilleri Türkiye Türkçesiyle çeşitli derecelerde tipolojik karşıtlık veya koşutluk gösteren hedef kitlelerin yazı anlatımlarındaki hatalar, alan uzmanlarınca analiz edilmiştir. Fakat söz konusu hata analizi çalışmalarında bir nokta çoğunlukla gözden kaçmaktadır. Hataların önemli bir kısmı, hedef kitlenin Türkçe yazılı anlatımda ana/birinci dilinden amaç dile transfer yapma eğiliminden kaynaklanmaktadır ki bu aynı zamanda dil tipolojisiyle ilişkili bir meseledir. Her dilin olduğu gibi Türkçenin de tipik (kendine özgü) bazı özellikleri vardır. Nitekim Durmuş, Türkçeden hareketle

kaynak dil-hedef dil karşılaştırmasına dayalı tipolojisi bilgisine sahip olmanın dil öğreticileri için öğretimi planlama, öğretim içerikleri ve etkinlikleri oluşturma ve belki de en önemlisi öğrenici hataları karşısında uygun tutumları geliştirip yine uygun dönütleri verebilmek için çok önemli (s. 39) olduğunu yazmakta ve bu başlığa kitabında geniş yer ayırmaktadır. Gerçekten öğrenici hatalarının öngörülmesi etkin bir öğretim açısından oldukça önemlidir. Ancak hedef kitlenin ana/birinci dilinde yetkinlik kazanmak zor olduğundan pek çok öğreticinin bu konuda hazırlıksız olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Durmuş'un, yabancılara Türkçe öğretimindeki öğretmenlik tecrübesiyle akademik çalışmalarının ortak bir ürünü olduğu anlaşılan kitabın, "yabancılara Türkçe öğreticisinin neleri nasıl yapması gerektiğine" dair çok yönlü bir bakış kazandırmayı hedeflediği söylenebilir. Durmuş tarafından ana hatlarıyla üzerinde durulan her bir yeterlilik başlığı esasen Türkçe öğretimi açısından bağımsız araştırmalara konu olabilecek derinliktedir. Ancak araştırmacı kitabıyla konuya dair Türkçe literatüre "giriş" niteliğinde bir katkı sağlamakla yetinmiş, kapsamını belirlediği "yabancılara Türkçe öğretimine öğretici yeterliliklerine" dair ayrıntılı çalışmaları diğer araştırmacılara bırakmıştır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda Durmuş'un çalışması, Yabancılara Türkçe Öğretimi disiplinine sağladığı kuramsal akademik katkı bakımından dikkate değerdir.

Kaynaklar

- Albayrak, F. (2010). *Türkçe Öğrenen Moğol Öğrencilerin Yazılı Anlatım Yanlıklarının Dil Bilgisi Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Başar, U. (2019). *İran'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages* (CEFR). Erişim adresi <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions>, Erişim Tarihi: 17.04.2021.
- Çalışkan, N. (2016). Öğretmen Yeterlikleri Açısından Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yöntem ve Uygulamalar I* içinde (123-142. ss.). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.
- Çetin, O. (2020). Yabancılara Türkçe Öğretimi Sertifika Programlarında Görülen Eksiklikler ve Çözüm Önerileri. *XV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildiri Kitabı* içinde (366-375. ss.). Gürcistan-Tiflis.
- Duman, G. B. (2013). Kırgızların Türkiye Türkçesi Öğrenirken Ad Durum Biçimbirimleriyle İlgili Yaptıkları Hatalar ve Çözüm Önerileri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 5(2), 82-94.
- Durmuş, M. (2019). *Dil Öğretiminde Öğretici Yeterlilikleri ve Pedagojik Muhakeme Becerisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Johanson, L. (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. (Çev. N. Demir). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mete, F. ve Gürsoy, Ü. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Öğretmen Yeterliklerine İlişkin Görüşler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 343-356.
- Richards, J. C. (2011). Exploring teacher competence in language teaching. *The Language Teacher*, 35(4), 3-7.
- Subaşı Adalar, D. (2010). TÖMER'de Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Arap Öğrencilerin Kompozisyonlarında Hata Analizi. *Dil Dergisi*, 148, 6-16.